

Blix, A. (2023). Lag på lag med delt erfaring.
I O.J. Andersen & J.B. Otterlei (Red.),
*Kunnskapsforvaltning: Bidrag til studier
av profesjonell yrkespraksis* (s. 21–43).
Fagbokforlaget.
DOI: <https://doi.org/10.55669/oa280802>

Kapittel 2

Lag på lag med delt erfaring¹

Arne Blix

Innledning

For meg kjennetegnes journalistikk av fagets arbeidsmetoder: kildesøk, kildekritikk, analyse og faktakontroll, fortellerformene og de etiske vurderingene i alle ledd. Derfor er læring og fagutvikling så tett knyttet til journalistikk i praksis. Medieforskerne har vært mest opptatt av å studere de ferdige produktene og mediernes rolle i samfunnet. Det har gitt nyttige innspill, men i mindre grad berørt de viktige møtene mellom journalist, kilde og leser. Lenge var heller ikke journalistene opptatt av å dokumentere eget fag; det vi holdt på med, var nesten en hemmelighet. I dag læres journalistikk på skoler

---

1 Denne fagartikkelen er redaksjonelt vurdert, men er ikke fagfellevurdert i tråd med Universitets- og Høgskolerådets kriterier for poenggivende publisering.

og utvikles gjennom forskning, evaluering, dokumentasjon og deling i den enkelte redaksjon og i møter mellom redaksjonene, men også stadig mer åpent i forhold til leserne og samfunnet. Jeg har vært journalist, fagutvikler og redaktør i nesten 50 år. I denne artikkelen vil jeg vise hvordan journalisters erfaringer gjennom praksis og lag for lag bidrar til å utvikle journalistikk som fag.

Fra engasjement til fag

Da jeg begynte som journalist tidlig på 1970-tallet, hadde jeg ingen utdanning i journalistikk. Det hadde heller ingen andre jeg kjente. De eldste hadde kanskje sett gjennom Carl Justs «brevkurs for vordende journalister». Vi yngre skaffet oss Torbjørn Wales *Innføring i journalistikk*, en lettlest bok som la vekt på det rent håndverksmessige. Lite annet var tilgjengelig eller spesielt nyttig. Men vi brant for oppgaven. Tenk at vi kunne fortelle om det vi så og opplevde, at mange leste det og hadde meninger om oppslagene i avisa? Vi kunne få ting til å skje!

For å lære hemmelighetene var det ett sted å gå, nemlig til redaktører og journalistkolleger. De ble våre læremestre fordi de hadde fartstid, hadde dekket de store hendelsene, hadde viktige kilder og kunne mye om lokalsamfunn og mennesker. Vi var lærlingene som tok til oss alt vi kunne. Men vi opplevde også at våre mestre kunne mangle språk til å formidle eget fag på en presis måte. Mange så heller ikke på journalistikk som et fag, det var mer som et håndverk og et yrke.

To opplevelser fra den første sommeren i en redaksjon i Tromsø ble viktig for meg. Den første skjedde på en kveldsvakt. En av redaktørene kom inn i redaksjonen fra et sent møte i bystyret der han var valgt inn. Etter å ha hengt fra seg frakken kom han bort til meg og delte saksdokumentene i tre bunker: viktige nyhetssaker, notiser og saker vi ikke behøvde omtale. Den andre var tilbakemeldingen til en av de andre sommervikarene, den unge gutten som hadde praksis fra journalistutdanningen i Oslo. Han hadde tydeligvis levert altfor sent og skrevet altfor langt om et lite trafikkuhell i byen. «Her i avisen skriver vi om trafikkulykker, vi analyserer dem ikke», fikk han høre fra en på forhånd skeptisk arbeidsleder.

Det var ikke bare jeg som hadde slike og lignende opplevelser. Vi var en ny generasjon i ganske tydelig opprør mot deler av det gamle. Særlig den intense og følelsesladde debatten om norsk EF-medlemskap i 1972 hadde betydning. Nesten alle aviser rådet ja, men folket svarte nei. Var journalistikken vår troverdig?

Førsteamanuensis ved Journalisthøgskolen i Oslo, Odd Raaum, kaller i «Pressen er løs» det som nå skjedde, for journalistenes frigjøringsprosess og «etiske rensning». Han mente partibindinger ble erstattet av et selvformulert «journalistikkens samfunnsoppdrag», at journalistene førte en fundamentalistisk kamp for ytringsfrihet, styrket sin autonomi ved å fjerne gamle favører, skapte tydelige grenser mot eierinnflytelse og sendte alle som var knyttet til informasjonsvirksomhet, ut av lauget. Sett innenfra opplevde jeg at alt dette handlet om å definere journalistikk som et selvstendig fag, frihet til å velge saker og vinkling, kunnskap til å håndtere kompleks informasjon og opptre etisk forsvarlig og med troverdighet.

Nye idealer

Som ung journalist på 1980-tallet var hverdagen preget av store og små nyhetssaker i lokalsamfunnet. Samtidig utviklet vi et stadig sterkere ønske om å sette dagsorden, ikke bare referere andres. «Investigating journalism» kom fra USA og skoleeksemplet var Bod Woodward og Carl Bernsteins avsløring av Watergateskandalen. Noen så også til Gunter Wallraffs forkledde rapportering. Det de gjorde, kunne vise journalistikkens kraft, men var samtidig langt unna vår vanlige hverdag.

Hos oss husker jeg best journalisten og juristen Gerd Benneche som gikk dypt inn i behandlingen av samfunnets aller svakeste, blant annet gjennom Gro-saken. Hun stoppet ikke ved direktørkontoret, men angrep teppet av taushet som hadde preget helsesektoren, og viste alle hvorfor åpenhet er nødvendig om man vil gi de svakeste i samfunnet en stemme. Vi lærte at journalister med mot, kunnskap og utholdenhet kunne skape samfunnsendringer på områder der det var nødvendig.

Mot slutten av 1980-tallet og gjennom 1990-tallet økte antallet kontroversielle medieavsløringer sterkt, noe man blant annet kan lese i statistikken over injuriersaker. Fra omtrent ingen var det enkelte år flere enn 30, og avisene ble

ilagt erstatningskrav på over en million kroner. En dristigere og mer avslørende journalistikk var i tydelig utakt med vår strafferett.

I denne perioden tok jeg juridisk embetseksamen ved siden av journalistikken og arbeidet mye med å studere og systematisere mediedommene. De lærte meg at journalistikken måtte bli mer presis, og at det vi påsto, måtte kunne dokumenteres bedre. Men vi skjønnte også at vi måtte føre en kamp for at våre arbeidsmetoder måtte få et større rettsvern i samfunnet om vi gjennom våre medier skulle belyse sensitive og kontroversielle samfunnssaker.

Menneskerettsloven (EMK) ble inkorporert i norsk lovgivning i 1999. Samme år la Ytringsfrihetskommisjonen frem forslag til en omfattende modernisering av Grunnlovens § 100 om ytringsfrihet. Den nye bestemmelsen trådte i kraft i 2004. Gamle prinsipper ble speilvendt. Ytringsfriheten fikk forrang og kan bare begrenses når det er strengt nødvendig i et demokratisk samfunn, åpenhet og innsyn skal være hovedregel, taushet og hemmelighold unntakene. Dette skapte et helt nytt grunnlag for grundig dokumentasjon, særlig avgjørende i undersøkende journalistikk. Samtidig ble formidlingsfriheten større. Nyhetsjournalistikkens vesen ble akseptert, misvisende opplysninger kunne rettes opp, tilsvar fikk større vekt, og med nødvendige forbehold kunne man unngå domfellelse og erstatningsansvar når man reiste kritiske spørsmål eller brukte for sterke ord.

Innsyn og systematikk

Tett knyttet til undersøkende journalistikk var kampen for å utvide retten til innsyn på alle samfunnsområder. Der vi så lenge hadde vært nødt til å basere oss på det kildene ville dele gjennom åpne eller fortrolige intervjuer og på referater fra åpne, men også strukturerte møter, søkte vi nå innsyn i de viktige og avslørende saksdokumentene i det offentlige. Kampen for åpne postlister var avgjørende både for med selvsyn å kunne velge hva vi ønsket kunnskap om, og for å kunne kreve de viktigste dokumentene utlevert. Den første offentlighetsloven kom etter mye motstand i 1971, men det tok lang tid før intensjonene i loven ble praktisk hverdag og ikke minst utnyttet systematisk av oss journalister. En offentlig utredning om informasjonsrettigheter i 1978 slo fast at det var et demokratisk mål at alle skulle ha samme rett til innflytelse, og at lik rett til innsyn var en forutsetning for det. Journalistikkens samfunnsoppdrag lå i forlengelsen av dette overordnede samfunnsmålet.

I 1986 skrev Nils E. Øy boken *Finn Fakta*, om kunsten å finne og retten til å vite. For meg ble den en vekker og en stor inspirasjon. Vi leste og fulgte hans grundige kurs om innsynsmulighetene. Loven ble utvidet i 2000, blant annet med lovpålegg for forvaltningen til å føre åpne postjournaler, informasjonsretten ble grunnlovsfestet i 2004, og en ny offentlighetslov kom i 2006. Etter 1990 kan vi registrere en betydelig økning i mediernes bruk av retten til innsyn, og en del av yrkespraksisen handler nå om å åpne dører på stadig nye områder. Selv om tipsene fra lesere fortsatt var viktig, startet arbeidsdagene i redaksjonen nå oftere med systematiske gjennomganger av dokumenter utformet og sendt mellom ulike offentlige organ og fra enkeltpersoner og organisasjoner.

Det dette i bunn og grunn handlet om, var mer uavhengig journalistikk, mer systematikk i arbeidsmetodene og helt nye muligheter til å dokumentere opplysningene som ble publisert. På et vis var dette en forlengelse av det Amandus Schibsted, grunnleggeren av det som i dag er Schibsted-konsernet, en gang sa: «Jeg innlater meg nødig på å referere annet enn hva jeg selv har sett ...»

Overgripende etikk

En helt avgjørende del av fagutviklingen var det presseetiske arbeidet. Den første Vær Varsom-plakat ble vedtatt i 1936. Da eksisterte allerede Det Faglige Utvalg. Utvalgets mandat ble stadig utvidet – også til å behandle klager fra publikum fra 1930-tallet. Det yrkesetiske arbeidet og ordningene rundt det hadde to formål. Det ene var å finne frem til felles og omforente retningslinjer på noen viktige områder og som skulle gjelde for alle redaktørstyrte medier. Diskusjonene og uttalelsene knyttet til konkrete saker var opplysende og retningsgivende. I tillegg ønsket man å vise at en selvjustisordning med klageordning kunne være bedre enn lovgivning og rettsprosesser. Diskusjonene om etikk ble skjerpet, og ekstern kritikk ble håndtert mer systematisk. Utviklingen av arbeidsmetodene og formuleringen av det som var god presseskikk, bidro sterkt til å beskrive kjernen i journalistikkfaget.

Arbeidet med å formulere presseetikken omfattet også det journalistiske samfunnsoppdraget. Sett utenfra, fra samfunnets side, er beskrivelsen i Maktutredningen fra 1992 mest autoritativ: Mediernes oppgave handler om informasjon, kommentar, overvåkning og gruppekommunikasjon. Jour-

nalistene og redaktørene har beskrevet oppdraget i Vær-Varsom-plakaten, redaktørplakaten og vedtekter knyttet til bransjens organisasjoner. I Vær Varsom-plakaten kom den første beskrivelsen av samfunnsoppdraget i 1975, da som retten til å informere, debattere og avdekke kritikkverdige forhold. Samfunnsoppdraget ble tydeligere og mer detaljert beskrevet i senere revisjoner. Det legges for eksempel vekt på ansvaret for at ulike syn kommer til uttrykk, plikten til å rette et kritisk søkelys på mediene selv og et ansvar for å beskytte enkeltmennesker. Til dette kommer redaktørinstituttet som blant annet garanterer et tydelig ansvar for alt som publiseres, og et ansvar for å sikre den redaksjonelle frihet og uavhengighet, et prinsipp som nå er lovbeskyttet. Slik jeg så det, var disse formuleringene det nærmeste man kom en overgripende teori eller oppgavebeskrivelse for vårt journalistiske hverdagsarbeid.

Journalistikk som høgskolefag

Mange i vår generasjon gikk inn i journalistyrket uten journalistutdanning og med en grunntanke om at vi tilhørte et åpent yrke man kunne velge mange veier inn i. Det var ikke det at vi manglet utdanning. Mange var det som da het cand.mag., gjerne lærere eller med erfaring fra ulike yrker og fag. «Halvstuderte røvere» kalte vi oss selv.

I 1987 fikk jeg en ny, krevende og spennende oppgave. Landets tredje og den nordlige landsdelens første journalistutdanning skulle etableres. Jeg fikk prosjektoppgaven, antakelig fordi jeg både hadde praksis i faget og høyere utdanning. Vi støttet oss på hele fagmiljøet ved det som den gang het Høgskolesentret i Nordland og på journalsthøgskolene i Oslo og Volda. Journalistutdanningen i Oslo ble etablert som ettårig utdanning i 1965. Volda-utdanningen kom i 1971, samtidig som journalistutdanningen ble toårig og på høgskolenivå.

Men den minste og nyeste utdanningen hadde også en større frihet enn våre forgjengere og faddere. Den måtte utnyttas. For første gang ble journalistikk hovedfaget i utdanningen av journalister. I studieplanen skrev vi at «målet er å formidle, men det er midlene som utgjør fagets tyngdepunkt». Fagets metoder og teknikker var viktigst, det vil si idéutvikling, kildekunnskap, analyse og formidling. Tidligere rektor ved Journalisthøgskolen, Per Olav Reinton, formulerte dette som en formel: K x 3F, det vil si kunnskap knyttet til kilde, analyse og formidlingsferdighet.

Vi møtte straks utfordringer. Med journalistikk som hovedfag ble kravet også graderte karakterer. På rekordtid gikk journalistutdanningene og etterutdanningsinstitusjonen Institutt for journalistikk sammen om å lage de første beskrivelsene av journalistikk som høyskolefag og hvilke faglige kriterier vi la avgjørende vekt på når vi skulle bedømme konkrete, journalistiske arbeider. I vurderingen la vi også stor vekt på metoderapporten som skulle ligge ved. Samtidig etablerte vi en sensorordning. Dette var et viktig skritt i ytterligere å befeste journalistikk som fag. Kort tid etter dette tok de første journalistene hovedfag og senere doktorgrad.

Læring i redaksjonen, Adressa-skolen

På 1990-tallet ble det viktigere å etablere systematiske læringsmiljøer i redaksjonene. Redaksjonene laget egne skoler. Jeg fikk ansvaret for å bygge opp og utvikle Adressa-skolen. Den har vært rammen om kompetanseutviklingen i *Adresseavisen* fra 1992 og frem til i dag. Vi hadde fått en introduksjon til teoriene om «lærende organisasjoner» gjennom Pressens Lederprogram. Peters Senges «Den femte disiplin» ble den store inspirasjonskilden for Adressa-skolen, en helhetlig tilnærming til læring og utvikling gjennom arbeid. Senge synliggjorde elementene i en lærende organisasjon og kalte dem systemtenkning, personlig mestring, mentale modeller, felles visjoner og gruppelæring. Han forklarte på en forståelig måte sammenhengen mellom dem og hvordan de kunne ha betydning for utvikling i den praktiske hverdag. Å utvikle en lærende organisasjon ble viktig fordi vi så hvordan Norge raskt utviklet seg mot et kunnskapssamfunn der vi skulle være en viktig bidragsyter. Vi så også en sterkt økende konkurranse og stadig større endringstakt, ikke minst fordi den digitale hverdag endret så mye og krevde så mye nytt av oss. Adressa-skolen skulle virke på fire områder: evaluering, skoling, rekruttering og utvikling. Selv om skolen hadde et eget budsjett og prosess-støtte, var det en grunntanke at den skulle drives av ledere og medarbeidere som del av det daglige arbeidet.

Utgangspunktet og det mest systematiske arbeidet handlet om løpende evaluering. Vi la til grunn at journalistikk var et fag der læring var avhengig av å systematisere erfaringer, gode og dårlige. Løpende evaluering var også en måte å arbeide med våre dilemmaer på og tilpasse journalistikken nye behov og forventninger.

I lange perioder samlet vi hele redaksjonen til felles start på dagen. Her ble ulike sider av vår journalistikk løftet frem til vurdering: Hadde vi valgt de riktige oppslagssakene, og kunne vi begrunne prioriteringene? Var våre vinklinger forståelige og interessante? Hvordan stod våre produkter i forhold til konkurrenter? Kommentarene kom fra teologen bakerst i rommet. Eller kanskje fra journaliststudenten i praksis. Fra politisk redaktør, eller fra deskjournalisten som denne dagen også hadde dagvakt. Det var i dette brede fellesskapet innspillene til konklusjoner kom.

Et tilbakevendende spørsmål var om vi gjorde ting riktig, og om vi gjorde de riktige tingene, enkel- og dobbelløkket læring. Det kunne for eksempel være nødvendig å spørre om vi klarte å følge saker selv om de utviklet seg sakte og over lang tid? Videre var vi opptatt av at store nyhetshendelser ikke måtte overskygge andre nyhetssaker som også var viktige. Likeså måtte vi stadig spørre om enkelte emner eller geografiske områder ble oversett.

I tillegg til slike overordnede diskusjoner gikk vi inn i detaljer: utforming av titler og inngresser, kildebruk, språk, etiske vurderinger eller bildebruk og design. Vi sendte ut på mail, innkalte til høringsmøter, justerte og konkluderte. Det endte med konklusjoner som i neste runde dannet grunnlaget for nye lærings- og evalueringsprosesser. I alle fall til vi ble utfordret på nytt. Var det vi hadde resonnert oss frem til, holdbart når en ny sak var så utfordrende for måten vi tidligere hadde tenkt på?

Vi la stor vekt på å lage skriftlige sammendrag av evalueringen. Tydelighet og åpenhet var viktig for å knytte erfaringene sammen til en strategi eller redaksjonell linje, redusere faren for feil og misforståelser. Så tok vi dem med oss når vi laget opplæringsplaner, utviklingsprosjekter og rekrutteringsplaner, ja, til og med kunnskapstester når vi skulle rekruttere nye medarbeidere eller ledere. Over tid kunne vi sette sammen de daglige oppsummeringene til redaksjonell policy og ikke minst peke på utvikling vi ville eller måtte gjennom. Ett av de viktigste temaene var omformingen av *Adresseavisen* fra å være en lokalavis for mange kommuner til å utvikle en overordnet regionavis som supplerte lokalaviser i sterk vekst. De viktige elementene og kravene i denne journalistikken la vi inn i begrepet «Adressa-reportasjen». Den stilte krav til nyhetsverdi, eksemplifisering gjennom reportasjer, oversikter, fakta og illustrasjoner med bilder og grafikk.

Denne systematiske evalueringsprosessen ledet oss enda et skritt videre. Vi laget en egen medielab der medarbeidere fra ulike avdelinger, ikke bare fra redaksjonen, i kortere eller lengre tid arbeidet sammen om nye digitale

løsninger, noen ganger i selvstyrende team. Vi så også at åpenhet og deling var nødvendig for at vi skulle nå nye mål. NextMedia var neste skritt, en selvstendig virksomhet med eksterne deltagere. Ett mål var å knytte mediene til forskning og andre bransjer med noen av de samme utfordringene som vi hadde. Lignende tanker lå til grunn for Media City i Bergen fra 2017 og kanskje også Pressens Hus i Oslo i 2021.

Til slutt også dette: Våre mediebedrifter følger strenge krav til åpne regnskaper av våre materielle verdier. Vi ønsket nå å synliggjøre våre immaterielle verdier og laget fra 2011 åpne redaksjonelle årsrapporter om vår journalistikk. Dette ble utvidet til hele konsernet, og i dag lager mange norske mediebedrifter slike årsrapporter som viser leserne hva vi har som mål, hvordan vi arbeider med dem, og hva vi lyktes eller feilet med. Vi ønsket at vår journalistiske kvalitet skal være en viktig og synlig del av vår virksomhet. Samtidig ville vi bli flinkere til å diskutere våre arbeidsmåter i det offentlige rom.

Metoderapporter

SKUP, Stiftelsen for undersøkende journalistikk, ble opprettet tidlig på 1990-tallet. Formålet med stiftelsen var å inspirere og styrke kunnskapsdelingen mellom journalister på tvers av de ulike redaksjonene. Ved siden av kurs og konferanser etablerte SKUP kvalifiserte juryer som hvert år premierte de beste undersøkende prosjektene. Viktig i denne forbindelse var at journalister måtte dokumentere sitt arbeid og sin metodebruk, gjøre rede for etiske utfordringer og formulere konsekvenser journalistikken hadde fått. Disse måtte vise at prosjektet hadde høy nyhetsverdi og nyskapende metodebruk og føre til endringer som var viktige. I tillegg la man vekt på egne undersøkelser, originalitet, hvordan man håndterte motstand, kildekritikk og etikk. Formidling kunne telle, men var ikke det viktigste.

Dette skjedde altså samtidig som evaluerings- og eksamensformene ved utdanningsinstitusjonene ble utviklet gjennom krav til metodedokumentasjon. I større redaksjoner fikk journalister nå satt av tid til å dokumentere arbeidsprosessene i åpne rapporter. Dette, tror jeg, er en av grunnene til at de største redaksjonene også har markert seg med mange priser for god journalistikk.

Også i våre mange lokalaviser gjøres omfattende og grundig undersøkende journalistikk. Men til forskjell fra mange store enkeltprosjekter foregår dette gjennom langvarig og løpende dekning av saker som utspiller seg og har store

konsekvenser i nærmiljøet. I dag er noen lokalaviser blitt flinkere til å dokumentere denne arbeidsformen og betydningen den har.

I 2022 ble for eksempel *Fjordene Tidende* utpekt som «Årets lokalavis». Den prisen fikk de blant annet for iherdig undersøkende journalistikk i lokalsamfunnet. Saken handlet om mobbing ved en videregående skole i Måløy. En av varslerne opplevde at han ble presset til å slutte, i stedet for at de ansvarlige tok tak i problemene. Da lokalavisa i 2021 omtalte saken, kom det flere nye varsler. Alle fikk medhold i sine klager og tilkjent erstatning. Slik forklarer redaktør Erling Waage hvordan de arbeidet med de over 100 oppslagene om konflikten:

Det var utfordrende å skulle omtale ei så negativ sak om ein så stor og viktig institusjon som mange hundre hadde eit nært og kjærte forhold til i vårt nærrområde. Vi kjende både tilsette, elevar og familiar til dei fleste ved skulen. Vi har vore opptekne av å vere balanserte og at alle sider skal få sleppe til, av å avdekke og vere opplysnande og ikkje dømmande i sakene våre. Det førte til at vi fekk god innsikt og kunnskap om alle sider av denne omfattande saka. Vi prioriterte å følgje heile prosessen på ein ryddig måte med mest mogleg bruk av opne kjelder. Det gjorde at vi kunne vere tett på heile prosessen, noko som gjorde at dei ansvarlege følte seg tvinga til å rydde opp. Eg meiner også at det var avgjerande at vi brukte ein respektert ekspert på arbeidsrett og varslingsaker, som så saka utanfrå.

De nye reportasjelederne

Endringer i journalisters arbeidsmåter førte parallelt til endringer i måten det redaksjonelle arbeidet ble ledet på. I *Adresseavisen* resulterte dette i at de gamle redaksjonssekretærene ble reportasjeledere. Dette var ikke bare en navneendring, men en ny samspillmodell mellom leder og medarbeider. Det rent administrative og den viktige sluttkontrollen ble et stykke på vei erstattet av veiledning underveis i arbeidsprosessen. Ledere og medarbeidere stod sammen om sluttresultatet. Coaching ble et begrep i kunnskapsarbeid, også i journalistikken. Den amerikanske reportasjournalisten Don Fry besøkte Norge flere ganger og ble et forbilde og en læremester. Han viste hvordan journalistikken kunne forbedres når en skolert medspiller stilte faglige kontrollspørsmål i alle stadier av arbeidsprosessen. Derfor ble lederutdanningen

i redaksjonen forsterket og utviklet, teamarbeidet mer fremtredende, og det igjen stilte andre krav til dem som skulle rekrutteres til disse lederoppgavene.

Leserne blir deltagere

Utover 2000-tallet ble nettplattformen stadig viktigere i all journalistikk. Den umiddelbare og langt mer prosessorienterte nettjournalistikken krevde nye metoder.

En utviklingsretning handlet om bruk av dataverktøy i innsamlingen og bearbeiding av journalistisk kildemateriale, hente ut opplysninger fra offentlige tilgjengelige databaser eller at redaksjonene selv systematiserte sitt kildegrunnlag ved hjelp av digitale verktøy. Det ga muligheter for å dokumentere grundigere og se nye sammenhenger og utviklingstrekk over tid. En annen mulighet som ble viktigere og viktigere, var langt tettere dialog med leserne om nyheter og journalistikk. Leserne kunne lettere bidra med tips, historier og bilder. Journalister kunne komme i kontakt med kilder nær nyhetshendelser gjennom ulike sosiale kanaler. Det offisielle ble korrigeret av dem som var på stedet, så og opplevde – av dem som var «på bakken», som det heter nå.

At hvem som helst i prinsippet kan publisere hva som helst, skapte samtidig et større skille mellom såkalte redaktørstyrte medier og andre formidlere. Og samtidig skapte det et helt annet behov for å skille mellom faktiske og falske nyheter. De store mediehusene gikk i 2017 sammen og etablerte Faktisk.no, en åpen og uavhengig redaksjon som har til oppgave å kontrollere påstander som kommer frem i samfunnsdebatten. Ett av verktøyene journalister nå kan nyttiggjøre seg, er svært nøyaktige oversikter over hvilke saker som blir lest, når det skjer, hvor mye som leses, og hvem som leser. I tillegg kan man følge lesernes engasjement og hvordan de beveger seg videre på nettet. Trafikkoversikt ga viktige signaler til redaksjonene, samtidig som det sa mye om oppmerksomhet for annonser og dermed inntekter. Registreringen av «klikk» ga leserne en mye sterkere stemme enn de hadde hatt. De evaluerte de redaksjonelle produktene ved å lese eller ikke lese – bestått / ikke bestått med sensur der og da. Sjefredaktør Kirsti Husby i *Adresseavisen* har arbeidet mye med å se sammenhengen mellom leserkunnskap og fornyelse av journalistikken:

Vi vet mye om leserne våre og bruker kunnskapen til å nå flere med det vi mener er viktig journalistikk. Gode og interessevekken-

de titler og vinkling er svært viktig, men bare når de gjenspeiler det reelle innholdet i saken. Om ikke, føler leserne seg lurte, og vi mister lett troverdighet. Det betyr for eksempel at tittel og ingress må gi leserne en god og riktig forståelse av hva saken handler om. Kunnskap om lesernes bruk av innholdet bidrar også til å utvikle journalistikken, for eksempel hvordan vi kan holde på leserne selv om tekstene blir lange og kompliserte. Det er blant annet viktig for at ulike syn og partenes tilsvarende skal nå frem til leserne.

Læring i praksis

En viktig metode for læring og utvikling i journalistikk handler om dokumentasjon, evaluering og deling. Altså åpenhet, noe journalistikk i bunn og grunn handler om. Her er eksempler på hvordan dokumentasjon kan gi innsyn på nye områder, hvordan krevende intervjuer kan gjennomføres, og hvordan store datamengder kan hentes ut og systematiseres.

Brekkestang for innsyn

Taushetsplikt og innsynsrett står ofte mot hverandre. Men mange eksempler viser at det ikke behøver å være slik.

Eksempel: Glassjenta – innsyn i barnevernet

I 2014 skrev barnehjemsbarnet «Ida» et brev til *Stavanger Aftenblad*. Hun opplevde seg som «kasteball» og utsatt for «tvang og maktmisbruk» i barnevernet.

«Ida» ble beskrevet som «rabiatt», hun kunne «gå berserk», og det ble blant annet vist til at hun hadde tent på en av institusjonene hun bodde i. Forklaringen på hennes oppførsel ble oppgitt å være omsorgssvikt og vold i barndommen. I et helt år arbeidet mediehuset for å finne ut hva situasjonen hennes egentlig var. Barnevernet vegret seg med å gi innsyn i saken hennes. Et kjernesporsspørsmål var om en 15–16 år gammel jente uten samtykke fra pårørende kunne få innsyn i egen sak og gi en journalist tilgang til informasjonen. *Stavanger Aftenblad* fremmet 12 innsynsbegjæringer i tre fylker, og steg for steg klarte avisen å åpne lukkede arkiv og dører. Flere rettsinstanser gjorde

unntak fra reglene om lukket rettsbehandling og forbud mot opptak med lyd og bilder. Politiet åpnet ferdig etterforskede saker og lot redaksjonen få se dokumentasjon om pågripelse og fengsling. Det statlige Bufetat og det private Aleris åpnet noe opp, men satte også stramme rammer for innsyn. Journalistene i Stavanger Aftenblad satt til slutt på 20 ringpermer med dokumenter. Nøkkelopplysninger ble lagt inn i en egen database. Dette ga grunnlaget for en detaljert reportasje på 64 sider, kanskje den mest omfattende en avis noen gang har publisert. Reportasjen førte til offentlig gransking som konkluderte med at 6 ulike institusjoner eller etater brøt 15 ulike lovbestemmelser. I tillegg foreslo kommisjonen over 30 forbedringstiltak.

Det avgjørende dilemmaet i denne saken kan formuleres som et spørsmål: «Hvilke hensyn veier tyngst når det gjelder Ida?» Hensynet til «Ida» var journalistenes motiv for å grave i hennes sak. De ble oppfordret til dette av «Ida» selv. Hennes bistandsadvokat var hele tiden tett involvert, og «Ida» kunne trekke seg fra samarbeidet når hun måtte ønske det, og fikk gjennomgå alt materiale før publisering. Samtykke er ikke alltid tilstrekkelig for at mediene skal omtale en sak med sensitive personopplysninger. Redaksjonen må være trygg på at den som omtales, er klar over hva omtale kan innebære, og at offentliggjøring ikke kan gjøre situasjonen vanskeligere. Anonymisering gjør det vanligvis forsvarlig også å omtale sensitive detaljer når de er viktige for forståelsen. I enkelte tilfeller vil heller ikke anonymisering være tilstrekkelig for å beskytte den som omtales, kanskje i forbindelse med nær familie. «Av hensyn til Ida» var også argumentet etater og institusjoner brukte for å hindre eller begrense innsyn. I utgangspunktet er taushetsplikten til hinder for å dele personinformasjon. Fagfolk som kjenner den involverte godt, kan også ha gode argumenter for å verne enkeltmennesker i deres omsorg.

Et dilemma for mediene kan være å vurdere hvilke detaljer som er viktige og nødvendige å publisere. I fortellingen om «Ida» la *Stavanger Aftenblad* stor vekt på å få innsyn i politiets involvering i sakene rundt henne. Mediehuset ga seg ikke før de hadde detaljert kunnskap om pågripelse, ransaking og opphold i varetekt. Først med slik detaljert innsikt kunne man reise viktige prinsippsspørsmål, for eksempel om når politiet kan rette våpen mot barn, eller hvem og hvordan man kan kroppsvisitere en ung jente?

I saken om Ida kom det imidlertid også tydelig frem at hensynet til hennes familie og ansatte i barnevernet var viktig for dem. Mediene opplever ofte at «taushetsplikt» brukes som begrunnelse for å avvise innsyn, også utenfor det

taushetsvernet omfatter. I arbeidet erfarte *Stavanger Aftenblad* at når en instans åpnet for innsyn, var det lettere for andre å gjøre det samme. Det langvarige og nære samarbeidet mellom «Ida» og journalisten ble i seg selv et argument for større åpenhet enn vanlig i slike saker.

I desember 2016 ble journalisten bak reportasjen invitert til å holde et foredrag om arbeidet for 140 ledere i barnevernet. Etter 20 minutter introduserte han til alles overraskelse den da 16 år gamle «Ida». En etter en reiste deltagerne seg. Applausen varte i mange minutter. Både før og etter denne saken har vi sett eksempler på at myndighetene har gitt journalister innsyn i barnevernsaker. Det slår meg at journalister som bruker tid, er grundige og setter seg inn i regler og prosedyrer, lettere oppnår innsyn i sensitive saker.

Sagt og ment – intervjuet som metode

Intervjuet er en av journalistens vanligste og viktigste arbeidsmåter. Noen eksempler kan vise hvor stor verdi gode intervjuer kan ha, og hvor galt det kan gå.

Eksempel: Gamle nachspiel i Trøndelag

Da Trond Giske gikk på talestolen på Trøndelag Arbeiderpartis årsmøte i 2020, marsjerte medlemmene i AUF ut av møtesalen. *Adresseavisen* ville vite hvorfor. Svaret kom i flere oppslag i august og september 2020. «Hun hørte til Giskes nærmeste krets, nå forteller Sandra (29) hva som skjedde på nachspielet.» Avisen brukte både åpne og anonyme kilder for å beskrive et seksualisert miljø der Trond Giske var sentral. Nå følte de at det var riktig å fortelle hva som skjedde, og hvorfor de mente Giske ikke var egnet til nye tillitsverv i partiet. Trond Giske klager *Adresseavisen* og samarbeidsavisene inn for Pressens Faglige Utvalg (PFU). Han reagerte på manglende dokumentasjon, kildekritikk, unnlater og manglende aktsomhet ved bruk av anonyme kilder. PFU fant at *Adresseavisen*, under noe tvil, ikke hadde brutt god presseskikk. Selv om utvalget syntes at dokumentasjonen fremsto tynn, at man kunne ha synliggjort mer av underlagsmaterialet man bygget på, så hadde avisen formidlet usikkerheten og stilt kildene kritiske spørsmål. Det var også viktig at saken hadde stor offentlig interesse, og at Giske hadde fått god anledning til å gi sin versjon av saken.

Eksempel: Sofie sa nei, VG ville høre ja

Videoen som i noen sekunder viste Trond Giske danse med Sofie på Vulkan Bar, kunne se ut som det endelige «me too»-beviset mot den omstridte politikeren.

Men Sofie selv mente det som skjedde, var «uproblematisk og greit». Hun hadde selv tatt initiativ til videoen. Dette foreklarte hun VG og var klar på at hun ikke ville kommentere episoden på trykk. Likevel ble hun sitert slik: «Vi danset og hadde det hyggelig, så ble det litt mye, så jeg og venninnen min dro derfra, sier hun.»

I mange dager forsøkte Sofie å få rettet opp inntrykket som var skapt. Hun følte seg presset, uthengt og dårlig behandlet og klaget avisen inn for Pressens Faglige Utvalg (PFU).

I mellomtiden hadde VG gjennomført sin interne gransking og erkjent mange feil, feil også PFU var enig i. Utvalget mente avisen hadde benyttet en uakseptabel metode for å få et sitat som en kilde ikke ønsket å medvirke til eller kjente seg igjen i. PFU var særlig opptatt av ansvaret mediene har overfor uerfarne kilder.

Etter Bar Vulkan-saken satte Norsk Presseforbund ned et eget kildeutvalg. Det gjennomgikk internasjonal og norsk praksis og foreslo flere justeringer i Vær Varsom-plakaten. Utvalget mente det var grunnlag for å minne om behovet for en «djevelens advokat» i mange saker, at mediene lett kunne låse seg til en bestemt oppfatning, at man søkte sitater som bekreftet dette bildet, og at det derfor var viktig at redaktøren holdt en kjølig avstand til journalistens arbeid.

Norsk Presseforbund generalsekretær Elin Floberghagen tenker slik om det presseetiske arbeidet som kunnskapsprosess:

De etiske reglene er ikke mye verdt dersom de ikke diskuteres, tolkes og utvikles i møte med journalistikken. Derfor er VVP på samme tid både slitesterk og konstant, men samtidig også gjensstand for ny etikk og revideringer når det er behov for det. Det siste konkrete eksemplet på det er den store gjennomgangen vi gjorde av Vær Varsom-plakatens kapittel om kildearbeid, i etterkant av Bar Vulkan-saken. Diskusjonene handlet om møtene mellom journalist og kilde, om bruken av anonyme kilder, om uerfarne og sårbare kilder, om sitater og sitatsjekk. Etter et drøyt

år med diskusjoner, som foregikk i store deler av bransjen, ble Vær Varsom-plakaten endret på flere områder. Vi fikk altså nye etiske regler, men samtidig skjedde kanskje den viktigste læringen gjennom selve debatten. Mediene ble gjennom den mer bevisste på et grunnleggende område i journalistikken.

Overgrep og selvmord er svært krevende å omtale på en forsvarlig måte. Tysfjordsaken der VG gjennomførte svært sensitive samtaler med overgrepsatte kvinner over en periode på ett og et halvt år, noe som skapte nødvendig tillit mellom journalist og kilder. *Adresseavisen* gjennomførte samtaler med «Emma» over en periode på syv måneder for å kunne gi leserne innsyn i en svært spesiell sak som blant annet omfattet en lang rekke selvmordsforsøk over en periode på fire år på en svært trafikkert bru i Trondheim.

Store datasett

Fra 1950-tallet har journalister benyttet datateknologi for å systematisere stadig større kildedata. Fra en enkel start har journalistenes bruk av store datasett bidratt til å reise kritiske spørsmål også om samfunnets kontrollinstanser fungerer som de skal.

Eksempel: Pendlerboligene – hvor bor politikerne?

Det vakte stor oppsikt da Kjell Inge Ropstad den 5. september 2021 meddelte at han gikk av som statsråd og senere også som partileder i Kristelig Folkeparti.

Dette skjedde etter at *Aftenposten* i lang tid hadde arbeidet med å få oversikt over stortingsrepresentantenes ordninger og kontrollen av at reglene ble etterfulgt. Disse undersøkelsene førte til granskning, politietterforskning og undersøkelser fra Riksrevisjonen og Skatteetaten. Stortingspresident Eva Kristin Hansen måtte gå av, og en rekke andre toppolitikere måtte si fra seg adgangen til pendlerboliger og betale skatten de hadde unndratt seg. Noen av politikerne disponerte pendlerbolig selv om de også eide egen bolig i Oslo sentrum. Leilighetene kunne stå tomme, leies ut eller være disponert av barn eller barnebarn.

Avsløringene ble gjort selv om både Stortinget og Statsministerens kontor forsøkte å hindre innsyn, eller de manglet kunnskap som var viktig for å føre

kontroll med ordningene. *Aftenposten* satte derfor sammen sin egen database med opplysninger fra en lang rekke kilder: oversikt over Stortingets pendlerboliger, politikerne eiendomsforhold og flyttemønstre. I tillegg la journalistene inn skatteopplysninger og andre opplysninger som til sammen dannet helheten man trengte for å avdekke juks og manglende kontroll.

Aftenposten fikk både ros og kritikk for sine avsløringer. Selv reflekterte redaksjonen over flere vanskelige spørsmål. De var opptatt av at avsløringene ikke skulle bidra til urimelig politikerforakt, og la blant annet stor vekt på en dempet språkbruk. Politikerne som ble stilt kritiske spørsmål, fikk god tid til å svare på kritikken, og de ble oppfordret til å opplyse om spesielle forhold som kunne påvirke fremstillingen. Opplysninger som ikke var nødvendige, ble utelatt og involverte personer anonymisert. De la vekt på å undersøke på tvers av partiskiller. Flere av sakene ble publisert rett før valget og kunne oppfattes som en del av valgkampen, men avisen mente at det var viktig at informasjonen de satt på, ble kjent før velgerne skulle ta sine standpunkt.

Saken om pendlerboligene er ett av mange eksempler på hvordan redaksjoner i komplekse saker bygger opp store datasett for å avdekke kritikkverdige forhold.

VG bygget for eksempel i «Gjengsaken» opp en stor database over rettsdokumenter som samlet kartla et lukket gjengmiljø i Oslo, og samme mediehus samlet omfattende dokumentasjon over kontrollen ved 17 000 bruer i Norge som viste mangelfull kontroll og utbedring etter mange dødsulykker.

Neste skritt – den kompetente journalist

Eksempelene her viser hvordan journalistikkens metoder kan utvikles, forbedres og brukes på nye måter. Erfaringene er samtidig grunnlag for diskusjon om hvordan journalistikk kan videreutvikles. Eksempelene jeg her har trukket frem, viser hvordan utholdende journalister med et viktig ærend har klart å åpne for innsyn på stadig nye områder – i det offentlige. Samtidig har samfunnet utviklet seg slik at det som tidligere var rene offentlige oppgaver, nå konkurransenutsettes og overlates private. Det har skjedd på mange områder, for eksempel innenfor helsevesen, oppvekst eller teknisk drift. Dette gjør det særlig aktuelt å søke større åpenhet og innsyn i mange private virksomheter. Andre eksempler viser hvordan journalister med tid, engasjement og systematikk samler inn data som viser alvorlig svikt, ikke bare i enkelttilfeller,

men systematisk over tid, og at samfunnets kontrollmekanismer heller ikke fungerer tilfredsstillende.

Denne delen av journalistikken er selvsagt viktig, men jeg kunne ha ønsket meg at flere redaksjonelle prosjekter ikke stoppet der, men fortsatte og viste hvordan man kunne finne gode og mulige løsninger på svakhetene som ble avdekket. Det er etter mitt skjønn en del av mediernes samfunnsoppdrag og bidrar til at flere ser verdien av en kritisk presse. På noen områder er det kanskje viktigst å rette søkelyset mot mulige løsninger, jeg tenker spesielt på hvordan vi kan bidra i å verne natur og miljø.

Noen av de svært omfattende journalistiske prosjektene får en til å tenke at journalistikk nærmer seg forskning. Omfanget, systematikken, kildeunderlaget og analysene som gjøres, indikerer det. Derfor har også noen hevdet at det må stilles vitenskapelige krav til noen av de undersøkende prosjektene. Jeg har erfart at journalistikken på mange måter utvikles ved at journalister ser hen til og låner metodebruk fra andre fagområder. Likevel må det etter mitt skjønn være viktig å verne om journalistikkens frihet, men også rammer. Friheten kan for eksempel bestå i å få frem viktig informasjon og stille spørsmål på riktig tidspunkt, selv om man ikke har et vitenskapelig grunnlag for å konkludere. Etter min mening bør også journalistikkens oppgave være å påpeke det kritikkverdige og overvåke samfunnets kontrollsystemer, men heller ikke overta dem.

Eller som kildeutvalget i Norsk Presseforbund skrev: «Journalistikk er akutt. Den skjer i øyeblikket. Journalistikk er å fortelle om verden mens verden blir til. Den kan ikke overskue alle konsekvenser, og den kan ikke garantere at ikke morgendagen finner ut at gårdsdagen ble presentert og tolket feil.»

Det har vært avgjørende viktig for journalistikken at de aller fleste som går inn i faget, har en omfattende og god fagutdanning. Mye av det vi har lært gjennom praktisk erfaring, er nå systematisert og satt inn i en større sammenheng i fagplanene journalistutdanningene følger. I dag kan mange skaffe seg journalistutdanning etter videregående skole og gå inn i yrket med bachelorgrad. To spørsmål blir påtrengende. Det første er om prinsippet om «åpent yrke» for å sikre en bred rekruttering fortsatt skal være viktig? Jeg mener at det er en vesentlig del av journalistikkens samfunnsoppdrag å sikre at ulike syn kommer til uttrykk. Da vil det også være viktig at journalistene speiler ulike sider av samfunnet og bidrar med ulik bakgrunn, kunnskap og erfaring. Det andre handler om hva som er viktig kompetanse for journalister? Gjennomgangen av viktige journalistiske gjennombrudd viser at medarbeidere med

kunnskap ut over journalistikk har vært helt avgjørende. Slik kunnskap kan handle om emner og fag som jus, økonomi eller teknologi eller være praktisk erfaring fra ulike bransjer. Men det kan også handle om stor kompetanse til å håndtere krevende data og teknologiske verktøy eller prosesskompetanse for å gjennomføre slike prosjekter.

Det har slått meg at mange som ble journalister før journalistutdanning ble vanlig, hadde en mer omfattende utdanning og større erfaringskompetanse enn mange som går inn i yrket i dag. Derfor bør utdanningen av journalister stadig diskuteres. Kan fagutdanningen i journalistikk på smidige måter koples til spesialisering på ulike områder? Kan journalistutdanning på forsvarlig måte tilbys studenter med annen fagutdanning? Aller viktigst er kanskje en langt mer sammensatt, planmessig og helhetlig etterutdanning som lar seg kombinere med det å arbeide som journalist.

Det vil etter min mening være i et slikt sammensatt fagmiljø journalistikken utvikles best i møte med nye utfordringer og oppgaver. Det kan neppe være tvil om at både journalistikken og samfunnet trenger svært kompetente yrkesutøvere. Ikke minst redaktører. Slik tenker generalsekretær Reidun Kjelling Nybø i Norsk Redaktørforening om den nye redaktørrollen:

Redaktørenes viktigste oppgaver er å sørge for at de prinsippene som ligger til grunn for fri og uavhengig journalistikk, blir videreført i en ny tid, med nye arbeidsformer, nye formater og ny teknologi. Vi trenger redaktører som står trygt i de grunnleggende publisistiske prinsippene, men som samtidig tør å teste ut nye verktøy og nye måter å jobbe på samtidig som de evner å få øye på og løfte fram de problemstillingene som oppstår i møte mellom prinsippene – f.eks. presseetikken og ny teknologi. Dialog i øyehøyde med publikum er en sentral forutsetning for å skape og bevare den tilliten som de frie, redaktørstyrte er helt avhengige av.

I 2022 la en ny ytringsfrihetskommisjon frem sine vurderinger av ytringsfrihetens plass i vårt samfunn. Hva er viktig nå, i en verden som kan oppleves som en kakofoni av meninger og ytringer? Jeg ville gjerne vite hva kommisjonens leder, Kjersti Løken Stavrum, selv journalist, tenker om journalistikkens viktigste utfordringer i det nye medielandskapet:

Satse på kunnskap, sikre at journalister kan og vet både det de bør vite og ikke minst antas å vite og dessuten det de ikke kunne vite at de fikk bruk for. All diskusjon om medier og journalistikk bunner i at det er store forventninger der ute til hva redaksjonene belyser, og hvordan de gjør det. I møte med strategiske og industrielle forsøk på villfarelser av den offentlige debatt har behovet for en oppegående og uavhengig presse ikke blitt mindre. Journalistene må være så nysgjerrige! De må lese, lese, lese. De må diskutere internt med lave skuldre og åpent sinn: Hvordan kunne vi gjort dette bedre? De må leve opp til det store selvbildet de har!

Interessant er det også å legge merke til erfaringene fra prosjektet Medier&Demokrati ved Lindholmen Science Park i Göteborg. Tidligere sjefredaktør i *Göteborgsposten*, Jonathan Falck, har engasjert seg sterkt i prosjektet fra starten i 2017. Formålet var å utvikle innovasjonskraften i journalistikk, den offentlige samtale og gjennom det demokratiet. Mediene selv, forskere og sentrale samfunnsinstitusjoner arbeidet sammen om mange ulike eksperimentelle prosjekter. Jonathan Falck forteller om ett av dem:

Prosjektet «Beta Borås» handler om hvordan 25–35-åringene kan engasjeres i den lokale samfunnsdebatten. Borås Tidning etablerte en gruppe på fire i samme alder som målgruppen og med ulik bakgrunn. Forskere fra Sodertorns høyskole testet reaksjonen og fant stort engasjement for en journalistikk som heller søkte å finne frem til helhetlige løsninger fremfor problematisering og kritikk.

Når jeg nå, som pensjonist, kan betrakte journalistikken utenfra, tenker jeg av og til tilbake på over 40 år i faget. Det er lett å feste seg ved alt som har endret seg: uavhengigheten, tilgangen til informasjon, hurtigheten, mange nye virkemidler, større deltagelse fra leserne og ikke minst bruken av ny teknologi og formidlingsformer.

Samtidig slår det meg at journalister i dag kan ha nytte av å holde fast ved noe av det vi arvet og lærte. Som tidligere er også i dag god journalistikk avhengig av det personlige engasjement, at journalister kan drive frem viktige endringer i samfunnet. Når så mange av rutineoppgavene forenkles og automatiseres, gir det et større rom for å velge og prioritere. Jeg tenker at det

journalistiske nyhetskriteriet vi kaller «vesentlighet», nå kan få større plass. I den voldsomme informasjonsstrømmen vi alle står i, kan dyktige journalister og redaksjoner hjelpe oss med å skille det viktige fra det mindre viktige og skape ekte engasjement.

Referanser

- Allern, S. (1997). *Når KILDENE byr opp til dans*. Pax.
- Andenæs, M.T. & Tønne Huitfeldt, E. (1989). *Trykkefrihed bør finde Sted*. Universitetsforlaget.
- Berg Wig, B. (1999). *Det uslåelige arbeidslaget – Kvalitetsutvikling med selvstyrte team*. Tiden.
- Bjerke, P. & Kjos Fonn, B. & Røe Mathisen, B. (2019). *Journalistikk, profesjon og endring*. Orkana Akademisk.
- Brurås, S. (1994). *Etikk i Journalistikk*. IJ-forlaget.
- Brurås, S. (1999). *Etikk for journalister*. Fagbokforlaget.
- Eggen, K. (2002). *Ytringsfrihet*. Cappelen.
- Eide, M. (2021). *Hva er journalistikk?* Universitetsforlaget.
- Fossum, E. (1991). *Er nå det så sikkert? Journalistikk og kildekritikk*. Cappelen.
- Fossum, E & Meyer, S. (2023). *Er nå det så sikkert? Journalistikk og kildekritikk*. Cappelen.
- Fremo, S. (1994). *Presseskikk*. IJ-forlaget.
- Furhof, L. (1986). *Makten over journalistikken*. Natur og kultur.
- Jensen, A. & Sjøe, F. (2009). *Innsyn – Slik kikker du byråkrater og politikere i kortene*. IJ-forlaget.
- Just, C. (1949). *96 brev om journalistikk – en bok for vordende journalister*. Ernst G. Mortensen Forlag.
- Klev, R. & Levin, M. (2009). *Forandring som praksis – Endringsledelse gjennom læring og utvikling*. Fagbokforlaget.
- Kvam, B. (1995). *Etterforskende journalistikk*. IJ-forlaget.
- Leer-Salvesen, P. & Leer-Salvesen, T. (2022). *Søke sannhet – etikk om metode for forskere og journalister*. Fagbokforlaget.
- Mathisen, B.R. (2010). *Lokaljournalistikk*. IJ-forlaget.
- Meilby, M. (1996). *Journalistikkens grundtrin*. Ajour.
- Mellby, M. & Minke, K. (1983). *Når sandheden skal frem – Metoder i grundig journalistisk research*. Borgen.
- NOU 1982:30 (1982). *Maktutredningen om mediene*. Statsministeren.
- NOU 1986:19 (1986). *Informasjonskriser*. Sosialdepartementet.
- Nordhaug, O. (1994). *Personalutvikling, organisasjon og ledelse – Utvikling av menneskelige ressurser*. TANO.
- Ottesen, R. & Roksvold, T. (2003). *Presseetisk front – Festskrift til Odd Raaum*. IJ-forlaget.
- Raaum, O. (1986). *Pressens tøyelig etikk – Journalisters yrkesmoral og selvjustis*. Universitetsforlaget.
- Raaum, O. (1999). *Pressen er løs! Fronter i journalistenes faglige frigjøring*. Pax.
- Reinton, P.O. (1992). *Undersøkende formidling – den journalistiske formel*. Universitetsforlaget.
- Roppen, J. & Aller, S. (2010). *Journalistikkens samfunnsoppdrag*. IJ-forlaget.
- Sa hun virkelig det? Medienes forhold til kildene – Rapport fra Kildeutvalget oppnevnt av Norsk Presseforbund, 2019 Sven Egil Omdal (leder), Anki Gerhardsen, Eva Sannum, Simen Sætre.
- Senge, P.M. (2004). *Den femte disiplin – Kunsten å utvikle den lærende organisasjon*. Egmont.
- Sjøe, F. (2011). *Undersøkende journalistikk – en innføring*. IJ-forlaget.

- Stavseth, R. (1977). *Avisen først og fremst: tilbakeblikk og randbemerkninger*.
- Strømme, E.S. (2020). *Hva forteller SKUP- rapportene om norske gravejournalister? Norsk Medietidsskrift*, 27(2), 1–16. <https://doi.org/10.18261/ISSN.0805-9535-2020-02-04>
- Wale, T. (1978) *Innføring i journalistikk*. IJ-forlaget.
- Werner Erichsen, R. (1960). *For ytringsfrihet under ansvar*. J.W. Eide.
- Øy, N.E. (1986). *Finn Fakta – Om kunsten å finne og retten til å vite*. IJ-forlaget.
- Øy, N.E. *Medierett for journalister*. IJ forlaget.

Uttalelser i Pressens Faglige Utvalg

- 99/19 – Bar Vulkan – Sofie mot VG
- 41-45/21 – Giske mot Adresseavisen, Bergens Tidende, Stavanger Aftenblad og Aftenposten
- 51/11 – NN mot Aftenposten

Metoderapporter til SKUP

- Glassjenta – Stavanger Aftenblad – Tomas Ergo, Rune Vandvik og Hans Petter Aass (2016)
- Da Lommedalen mistet en av sine – Asker og Bærum Budstikke – Erik Tangen og Marianne Vinje – (2016)
- De forsømte broene – VG – Sondre Nilsen, Øyvind Engan og Mona Grivi Norman (2017)
- Gjengen ingen klarte å stoppe – VG – Bjørnar Tommelstad og Ronny Berg (2019)
- Hvem kan redde Emma? – Adresseavisen – Pål E. Solberg og Camilla Kilnes (2019)
- Pendlerboligene – Fra gutterom til stortingssskandale – Aftenposten 2021 – Nina Selbo Torset, Vegard Venli, Sigrid Gausen, Henning Carr Ekroll, Åshild Langved og Robert Gjerde

Muntlige kilder

- Jonathan Falck, journalist og sjefredaktør i Göteborgsposten 2001–12.
- Elin Floberghagen har vært journalist i Østlandets Blad, leder av Norsk Journalistlag og er fra 2016 generalsekretær i Norsk Presseforbund.
- Kirsti Husby, journalist, nyhetsredaktør, utviklingsredaktør og nå sjefredaktør i Adresseavisen.
- Reidun Kjelling Nybø har vært journalist i Nordlandsposten, Nordlands Fremtid, assisterende generalsekretær i Norsk Redaktørforening fra 2013 og er fra 2022 generalsekretær i foreningen.
- Kjersti Løken Stavrum, har vært journalist i Aftenposten, generalsekretær i Norsk Presseforbund, adm. dir. i Stiftelsen Tinius og Blommenholm industrier. Hun er også leder for den norske PEN-foreningen og leder arbeidet i ny ytringsfrihetskommisjon.
- Erling Waage, redaktør i Fjordene Tidende til 2021.